

Kuyper, de afwezige hoofdredacteur

De mannen achter De Standaard bleven onderbelicht

"De dagbladpers, vroeger ook in onzen kring zoo vaak geminacht en onder den naam van courantengeschrijf teruggedrongen, is voor mij reeds van mijne jonge jaren geweest, niet eene uitvinding van menschen, veel min een instrument van den Booze, maar eene gave van God aan ons geslacht in deze negentiende eeuw, eene gave, die ik niet aarzel met de uitvinding van de boekdrukkunst op ééne lijn te stellen."

Jules Prast

Deze woorden sprak Abraham Kuyper in 1897 bij de viering van het vijftienvingjarig bestaan van het antirevolutionaire dagblad De Standaard. Kuyper, die bij die gelegenheid als voornaamste feestredenaar optrad, had als mede-oprichter en eerste (en tot dan toe enige) hoofdredacteur van de krant, wel enig recht van spreken. Mede aan zijn buitengewone visie en niet aflatende gedrevenheid is het te danken geweest, dat in 1872 De Standaard uit de grond gestampt kon worden en ondanks vele moeilijke jaren een kwart eeuw later voor zijn principiële journalistiek van alle zijden lof toegezwaaid zou krijgen. Kuyper was in zijn streven de antirevolutionairen op alle vlakken hechter te organiseren, aan de drukpers als middel niet voorbijgegaan. De Standaard was hiervan, vijftienving jaar later, één van de meest sprekende resultaten.

Onafscheidelijk

Met De Standaard werd ook zijn jubilerende hoofdredacteur Kuyper gehuldigd door een menigte van 5.000 verzamelde mannenbroeders — meer overigens dan het aantal abonnees dat De Standaard toen telde! Kuyper genoot hiervan en wist omgekeerd zijn gehoor aan zich te kluisteren door in gloedvolle bewoordingen het succes van De Standaard in verband te brengen met de groei in omvang en sterkte van de antirevolutionairen. Abraham Kuyper en De Standaard, zij vormden voor tijdgenoten een onafscheidelijk tweetal, en dat zou zo nog lang (tot Kuypers dood in 1920) blijven.

Aan het bekijken van dit beeld heeft Kuyper tot het einde van zijn leven welbewust meegewerkt. Enerzijds heeft hij zich vanaf het begin in zijn particuliere correspondentie, o.a. tegenover Groen van Prinsterer, regelmatig uitgesproken over de belasting die zijn hoofdredacteurschap voor hem be-

De redactie van De Standaard omstreeks 1912

tekende, en verschillende redacteurs om hun steun geprezen. Anderzijds heeft Kuyper ten overstaan van de buitenwacht voor de uitgave van De Standaard in het algemeen alleen zelf de verdienste toegezwaaid gekregen en deze ook voor zichzelf opgeëist. Zonder enige twijfel kan gesteld worden, dat Kuypers bemoeienis met het blad een duidelijk stempel heeft gedrukt op zijn geschiedenis. Meer dan welke afzonderlijke persoon dan ook heeft Kuyper er de koers van bepaald en het een gezicht gegeven. Toch dwingt kritisch onderzoek daartegenover tot de erkenning, dat Kuypers bijdrage aan De Standaard van een eindige omvang was en de ontwikkeling van de krant bovendien een aantal belangrijke beperkingen oplegde.

Toewijding

Een kijkje achter de schermen van de krant heeft in dit verband een verhelderende werking. Enkele dagen na de genoemde jubileumviering stuurde Kuyper aan een aantal redacteurs van zijn krant een briefje om hen te bedanken voor hun aandeel in de huldiging. Hierin schreef hij letterlijk: "Waar ik, door andere bezigheden verhinderd, geheel buiten uw bureau leef, en

daarom zoo weinig voor U zijn kon, had ik op zoo veel toewijding niet durven rekenen." Deze zinsnede bevestigt wat ieder nuchter denkend mens al uit zichzelf hebben kunnen vermoeden: het verschijnen, dag in, dag uit, van een krant als De Standaard vergde veel en veel meer energie van die welke zijn hoofdredacteur Kuyper alleen kon opbrengen. Kuyper bekommerde zich dan wel vaak om tal van facetten van de dagelijkse gang van zaken bij de Standaard, maar zijn bemoeienis kende schommelingen, variërend van een nauwlettend toezicht tot bijna volstrekte afwezigheid van zijn persoon én van zijn belangstelling. Juist dit laatste kon op een cruciaal moment in de geschiedenis van De Standaard voorkomen, zoals ik verderop zal schetsen.

Kuyper had, zoals hij in het geciteerde briefje ook schreef, vele bezigheden naast zijn journalistieke taak. O.a. als predikant, theoloog, hoogleraar en politicus was hij voor de antirevolutionairen in tal van functies werkzaam. Daarom kan het dan ook amper verbazing wekken, dat hij zich wat De Standaard betreft behalve tot een zekere mate van algemene zorg beperkte tot de inhoudelijke koers van de krant als zijn werkterrein. Bovendien was zijn activiteit

op dit vlak geheel te rijmen met zijn opvatting van de krant, die hij als opiniemiddel wilde laten dienen om de eigen aanhang en anderen van de standpunten van de antirevolutionairen op de hoogte te houden. Hoofdredacteur zijn betekende voor Kuyper een heel ander soort leiderschap dan wij bij het horen van die term tegenwoordig geneigd zijn te denken.

Medewerkers

Dit alles houdt in, dat de rol van Kuypers medewerkers bij De Standaard een veel nadrukkelijker accentuering behoeft, dan hun hoofdredacteur tijdens zijn leven heeft toegestaan. En onder medewerkers versta ik in dit verband dan *allen* die tot het mogelijk maken, samenstellen, vermenigvuldigen en verspreiden van de krant hun steentje bijdroegen, van de commissarissen van De Standaard, vaak bekende antirevolutionaire voormannen, die als geldschietters tezamen met Kuyper op de achtergrond het beleid uitstippelden, tot degenen die met hun vooral praktische arbeid nauwelijks voor het voetlicht getreden zijn, zoals de redacteuren, correspondenten, schrijvers van losse bijdragen, zettters, drukkers, administratieve krachten en loopjongens. Wie waren deze mensen, wat dachten en deden ze, wat was hun bijdrage in het produkt dat dagelijks van de persen rolde en in welke omstandigheden verichtten zij hun werk?

Wil het verhaal van De Standaard in zijn geheel verteld kunnen worden, dan zal de krant opgevat moeten worden als de uitkomst van de collectieve inspanningen van een veel grotere groep mensen dan de dominant op de voorgrond tredende figuur van Kuyper alleen. Achter het brede postuur van zijn autoritaire en ook wel ijdele persoonlijkheid gaat, evenals achter de talloze pagina's van De Standaard uit die dagen, een aantal grotendeels anoniem gebleven mannen schuil, van wie het tijd wordt,

Dr. A. Brummelkamp

hun bijdrage aan De Standaard op de juiste waarde te gaan schatten.

Niet al deze mensen zijn naamloos in de vergetelheid weggezonden, een aantal van hen is ons ook heden ten dage nog bekend. Uit Kuypers correspondentie kennen we bijvoorbeeld de personele bezetting bij het eerste verschijnen van De Standaard. Twee van de lieden van het eerste uur verdienen hier een bijzondere vermelding.

Brummelkamp

Bij wijze van voorbeeld van het slag mensen dat in die begintijd aan de krant verbonden was, noem ik allereerst *Anthony Brummelkamp jr.* (1839-1919), de jongste zoon van de bekende Hattemse predikant uit de tijd van de Afscheiding van 1834, wiens uitvoerige levensbeschrijving is opgenomen in VU-Magazine van oktober

1984. Zijn zoon zou in zijn voetsporen treden en als christelijk gereformeerd dominee in Alkmaar en Groningen werkzaam zijn. Maar eerst nam zijn journalistieke carrière een aanvang.

In 1870 trok Kuyper hem aan voor het weekblad *De Heraut*, de voorloper en later geruime tijd het Zondagsblad van De Standaard, en stelde hem als volgt voor aan Groen van Prinsterer: *"Is dat geen heldere kop, geen flink stilist en vaardig debater? Dat is een der mannen die aan de redactie van het blad zouden kunnen optreden."* Toen al had Kuyper hem op het oog voor een op te richten dagblad. Vanaf de stichting van De Standaard werkte Brummelkamp gedurende twee jaar als bureauredacteur voor de jonge krant. Zijn zwager en collega-redacteur bij De Standaard, *Isaac Esser jr.* (1845-1920), belast met de verzorging van de polemieken en van de rubrieken Koloniën en Staten-Generaal, beschreef deze tijd later zo: *"Op het bureel van 't nieuwe orgaan heeft Brummelkamp onder 't gedreun en gedaver van stoomperzen, het kletterend geratel van 't op-en-neergaand kopijbakjen en 't nimmer rustend ruoer van toeterende omnibussen, karren, draaiorgels, gillende straatventers en blinde clarinetspelers, boven den boekwinkel van H. de Hoogh in de bocht van den Nieuwendijk, gearbeid met zijn nimmer zich verloochenend goed humeur en volstrekt onverstoorbare kalmte, niet zonder zijn prettigen lach nu en dan en gezellig gebabbel. Met den aard van zijn werk strookte dit alles wèl: het eerste jaar had hij het buitenland, later o.a. de loopende polemieken voor zijn rekening. De aanhoudende voortjagende zorg voor de binnenlandsche nieuwsberichten enz., bij zijn collega Hana in zoo veilige handen, ware zijn zaak niet geweest."*

Geen lichtgewicht

Na deze periode bleef Brummelkamp nog geruime tijd aan De Standaard verbonden

Omringd door Standaard-personeel laat Kuyper zich in 1912 op het bureau van het blad huldigen bij het 40-jarig bestaan van de krant. Het was een van de zeldzame keren dat hij zijn gezicht op het kantoor liet zien. De krant is in feite altijd door anderen gemaakt

en werkte hij voornamelijk mee aan het Zondagsblad. Verder publiceerde hij in verschillende andere bladen en verschenen er boeken en pamfletten van zijn hand. Behalve predikant zou deze veelzijdige man later ook curator van de Vrije Universiteit en lid van de Tweede Kamer worden. Zijn gehele leven lang zou zijn journalistieke aanleg de kop blijven opsteken: in 1888 werd hij aangesteld als hoofdredacteur van de Nieuwe Provinciale Groninger Courant en verder gaf hij leiding aan de "Bond, de kleine pers", een bundeling van een aantal kleinere protestants-christelijke bladen, die voor hun berichtgeving uit De Standaard putten en door hun bereik een brug geslagen hebben tussen deze krant en het door Kuyper beoogde lezerspubliek, "de luiden van kleine en middelbare middelen". Aan het einde van zijn leven zou Brummelkamp nog betrokken worden bij de begeleiding van het terugtreden van Kuyper als leidende persoonlijkheid bij De Standaard.

Al met al was Brummelkamp dus geen chtgewicht en in dat opzicht waren zijn collega-redacteuren veelal met hem vergelijkbaar. In het algemeen waren zij ontwikkelde personen, die, eenmaal vertrokken bij De Standaard, o.a. als schrijver, dichter, predikant, hoogleraar, vakbondsactivist en uiteraard als journalist in andere betrekkingen vaak eveneens prima hun brood konden verdienen. Wat zij bij De Standaard in de schaduw van Kuyper af en toe hebben moeten wegslikken, zal aanstonds blijken. Maar nu eerst enige aandacht voor de tweede van de hier uitvoeriger te belichten mannen achter De Standaard.

Kruyt

Van een heel ander kaliber dan Brummelkamp nam temidden van de redacteuren de administrateur van De Standaard, *J. H. Kruyt* (1839-1898), een voorname plaats in. Afkomstig uit het uitgeversvak heeft deze figuur in de vroege ontwikkeling van De standaard een bepaald niet te verwaarlozen rol gespeeld. In 1872 werd hij belast met de dagelijkse zakelijke leiding van de krant en daarnaast met de redactie van de rubrieken voor markt, beurs en handel. De krant werd in die eerste periode onophoudelijk geplaagd door grote financiële tekorten, wat in 1874 tot het besluit leidde, de uitgave van De Standaard na precies twee jaar te staken.

Kuyper was ten einde raad en had de hoop op behoud van het blad eigenlijk al opgegeven, het personeel was inmiddels ontslag aangezegd, toen Kruyt op de valreep op eens zijn uitgeverservaring benutte en met een reddingsplan op de proppen kwam, dat De Standaard voor de eerstvolgende jaren voldoende kapitaal moest opleveren om de uitgave ervan op een gezonde financiële basis te kunnen voortzetten. Kruyt zette dit plan door en wist na verloop van een aantal maanden ruimschoots het beoogde bedrag onder de achterban in te zamelen, ja zelfs aanzienlijk meer!

De administratie van De Standaard omstreeks 1912

Afwezig

Als gevolg van deze actie verwierf Kruyt uiteindelijk het eigendomsrecht van De Standaard, zodat hij zich voortaan directeur-uitgever kon noemen en zo ook in de kop van de krant (i.p.v. het eerdere "administrateur") werd vermeld. Wat opvalt, is dat juist in deze periode Kuyper de grote afwezige was. Juist toen het voortbestaan van De Standaard aan een zijden draadje hing, was hij, de hoofdredacteur van de krant, bezig gekozen te worden als lid van de Tweede Kamer. Nauwelijks hield De Standaard hem nog bezig, zijn werkzaamheden voor het blad had hij drastisch verminderd en in zijn correspondentie met Groen van Prinsterer repte hij slechts zijdelings van Kruyts reddend optreden!

Een dergelijke afwezigheid van Kuyper kwam in zijn periode als hoofdredacteur wel vaker voor, niet alleen omdat hij het met andere dingen te druk had, maar ook wanneer hij door overspannenheid of ziekte voor enige tijd uit de roulatie was. Zo viel in 1876 en 1877 tijdens een periode van maandenlange overspannenheid *De Savornin Lohman*, de latere voorman van de CHU, in als waarnemend hoofdredacteur. Dit mocht toen noch later bij de jubileumviering in 1897 op een noemenswaardige vermelding rekenen (wellicht ook omwille van de politieke gevoeligheid van de op dat moment drie jaar oude breuk tussen antirevolutionairen en christelijk-historischen, die zich toen nog "vrij-antirevolutionairen" noemden).

Ook vanuit zijn rustoord liet Kuyper, die De Standaard altijd nagezonden kreeg, middels een schier eindeloze reeks katebelletjes zijn stem horen. Zo schreef hij in 1894, nog nauwelijks hersteld van zijn ziekte, uit het Zuidfranse kuuroord Pau aan de redactie van De Standaard in Amsterdam, dat het volgende bericht geplaatst moest worden: "Naar men ons uit Pau bericht, blijft de toestand van Dr. Kuyper steeds vooruitgaan. De krachten nemen merkbaar toe, en de aandoening in de rechterlong is bijna geheel tot zwijgen gebracht."

Zeggenschap

Hoewel De Standaard *zijn* krant heette te zijn, heeft Kuyper in de loop van zijn periode bij het blad de zeggenschap erover steeds meer uit handen moeten geven. Kruyt, die in 1874 De Standaard van de ondergang redde, deed van het naderhand verworven eigendomsrecht in 1887 afstand ten gunste van Kuyper, die dit tot 1916 zou behouden. In die periode echter nam, zoals gezegd, zijn zeggenschap over de bedrijfsvoering en de inhoudelijke koers van De Standaard af. Toen hij in 1901 minister werd, deed Kuyper afstand van het recht van uitgave (zij het niet van het eigendomsrecht) aan *J. W. Reese* en *R. C. Verweyck*. Na zijn ministerschap, dat tot één zittings-termijn beperkt bleef, oefende Kuyper, weer aan De Standaard verbonden, als tevoren een duidelijke invloed uit op de richting van het blad. Maar in de jaren na de eeuwwisseling begonnen rijzende sterren als *Idenburg* en *Colijn* zich meer en meer met De Standaard in te laten.

In het bijzonder Colijn had er oog voor, dat de krant een gezonde bedrijfsvoering behoeft om op termijn zijn politieke invloed te kunnen laten blijven gelden. Door hem en andere antirevolutionaire voormannen van een nieuwe generatie onder druk gezet, tekende in 1916 de bijna tachtig jaar oude Kuyper met enige tegenzin voor de afstand van het eigendomsrecht van De Standaard aan een Naamloze Vennootschap, waarvan Colijn president-commissaris was. Kuyper behield formeel weliswaar een stem in het kapittel, maar zijn rol bij De Standaard was hiermee feitelijk uitgespeeld. Drie jaar later, in 1919, werd hem mede op instigatie van Colijn d.m.v. een doktersadvies ook in de kolommen van de krant zelf nagenoeg geheel het zwijgen opgelegd. Aan zijn glansrijke journalistieke loopbaan, die de antirevolutionairen onder meer een eigen dagblad en naar schatting 20.000 hoofdartikelen en driestarten had opgeleverd, kwam aldus een einde. Niet lang erna, in 1920, zou hij overlijden.

Vallen en opstaan

Meer dan het terugtreden van Kuiper, wiens invloed in een proces van jaren al tanende was, markeerde de verandering van de ondernemingsvorm van De Standaard de afsluiting van een voorbije en de start van een nieuwe periode voor de krant. Deze verandering betekende een definitief afscheid van een tijd, waarin het draaiende houden van de pers vaak in financieel en organisatorisch opzicht een kwestie van vallen en opstaan was, zodat het voortbestaan van de krant herhaaldelijk aan een zijden draadje heeft gehangen. De nieuwe start in de vorm van een Naamloze Vennootschap maakte het De Standaard mogelijk zich van een met veel kunst- en vliegwerk volgehouden experiment te emanciperen tot een volwaardig dagbladbedrijf dat voldeed aan de eisen van de tijd. En die tijd zou spoedig vragen om een krant in de vorm van een afgerond totaalprodukt, om een Standaard voor gezin en bedrijf, in een oplage die door de groei van het antirevolutionaire volksdeel in aantal en koopkracht na de Eerste Wereldoorlog, vele duizenden exemplaren hoger zou liggen dan in de periode daarvoor.

Krantenman

Door de periode 1872-1916 van de geschiedenis van De Standaard te kwalificeren als één van vallen en opstaan, wordt de vraag opgeworpen, of Kuiper dan eigenlijk wel de geboren krantenman was die ons in allerlei jubileumuitgaven wordt voorgelaten. Ik denk, dat deze vraag zowel met een "ja" als met een "neen" beantwoord moet worden. Krantenmannen heb je natuurlijk

in soorten en maten. Het valt voor ieder dagblad te hopen, dat voor elke positie de juiste persoon kan worden gevonden. Zeker bezat Kuiper een aantal talenten die hij De Standaard op onnavolgbare wijze ten goede heeft laten komen. Maar zijn kracht was tegelijkertijd ook zijn zwakte. De Standaard was in Kuipers ogen een middel, of, zoals hij het zelf in 1897 stelde: "...mijn Standaard is mij nooit iets anders geweest dan een paard, dat ik bereed, om den eindpaal van den weg des te sneller te bereiken, en in dien eindpaal lag mijn levensdoel." De Standaard werd door de uitdrukkelijke belijdenis van Gods Woord geacht de antirevolutionairen en het liefst het hele Nederlandse volk te brengen tot het aanvaarden van de goddelijke ordinarieën (geboden) op alle terreinen van het leven.

Juist omwille van een zo groot mogelijk bereik onder het krantenlezend publiek hield Kuiper vast aan een lage abonnementsprijs van De Standaard, lager dan de financiële positie van de krant vaak wenselijk maakte. Gemeten naar zijn eigen doeleinden heeft Kuiper inderdaad tot een aanmerkelijk succes weten te komen. Maar zulks niet in zijn eentje; al wat Kuiper belichaamde was op zichzelf niet voldoende om De Standaard te maken tot wat de krant geweest is. Daarvoor waren ook andere krantenmannen nodig, die ik de mannen achter De Standaard genoemd heb, maar die je ook de mannen achter Kuiper zou kunnen noemen. Want Kuipers omgang met De Standaard kon niet gecompenseerd worden op alle punten waarop deze aanvulling van andermans inspanningen behoefde. Door de wijze waarop hij

domineerde, leverde het ondergeschikt maken van de krant aan zijn levenswerk een blijvend tekort aan aandacht op voor de eisen die het bestaan van een dagblad stelde. Een dagblad dat ook tot op zekere hoogte in zijn eigen recht had moeten worden gelaten, al was het alleen maar om zijn toekomstige invloed te verzekeren. Was Kuiper de "ideale krantenman" geweest, dan had hij dit wellicht ingezien en ernaar gehandeld, bijvoorbeeld door anderen bij de krant meer speelruimte te laten. Maar wie weet was dan de geschiedenis van De Standaard wel heel anders verlopen.

Veldheer

Feit is ondertussen, dat tot zijn dood toe Kuiper en hij alleen voor de buitenwacht de verpersoonlijking van De Standaard was en bleef, ook al nam zijn zeggenschap over de krant, zoals beschreven, in de loop der jaren af. Enerzijds droeg hiertoe in het begin van deze eeuw de nieuwe generatie antirevolutionaire voormannen, zoals Colijn en Idenburg, bij, die alleen door de alomgeëerde hoofdredacteur eindeloos te prijzen, konden hopen onder zijn duiven te schieten. Anderzijds werkte ook Kuipers presentatie zijn hele leven lang deze situatie volledig in de hand. Een geliefkoosde vergelijking stelde hemzelf, de hoofdredacteur van De Standaard, voor als de grote calvinistische veldheer en het personeel van de krant (net zoals de antirevolutionairen in het algemeen) als de hem onderhorige, volgzaam soldaten. Je vraagt je wel eens af, of het voetvolk en vooral Kuipers subalterne officieren zich deze beeldvorming en de eruit sprekende gezagsverhou-

Toen Kuiper zich in 1912 liet huldigen omdat De Standaard 40 jaar bestond, zaten in de zaal van het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen te Utrecht meer mensen dan het dagblad abonnees telde

ding altijd van harte hebben laten welgevallen. Een deel van het antwoord is, dat Kuypers gedrag vele mensen van hem vreemd heeft. Vaak zijn zij om verwante idealen te bereiken, een eigen weg ingeslagen met meer ruimte voor hun persoonlijke ontplooiingsmogelijkheden.

Dit gold te meer voor figuren die niet tot de lagere kaders van de krant behoorden, zoals De Savornin Lohman, die Kuyper gedurende enige tijd als hoofdredacteur van De Standaard vervangen heeft. Nadat hij in 1894 over de kwestie van de kiesrechtsuitbreiding met Kuyper en de zijnen in aanvaring was gekomen, stichtte hij behalve een eigen politieke partij (de CHU) spoedig een eigen dagblad, De Nederlander, dat De Standaard tot op zekere hoogte beconcurrerde. Datzelfde ging op voor de in 1903 opgerichte, onafhankelijk antirevolutionaire krant De Rotterdammer.

Stille trouw

Een aanwijzing dat echter ook Kuypers lagereplaatste volgelingen toch wel enige behoefte aan erkenning gevoelden, levert de redacteur-van-het-eerste-uur Esser, die in een "In memoriam" over zijn collega Brummelkamp schreef: "Wat hij... als journalist voor zijne partij geweest is en gedaan heeft, weet iedereen. 'De Standaard' zelve heeft ter gelegenheid van zijn tachtigsten verjaardag hem op dit punt... als 'een onzer uitstekendsten' geroemd. Te vreemder mag het heeten, dat in 't 'Gedenkboek', door het feestcomité in 1897 Prof. Dr. A. Kuyper opgedragen, van dit lid der eerste redactie, gelijk trouwens van deze in haar geheel, met

Spotprentenaar Tjerk Bottema had niet de indruk dat Standaardlezers een heldere blik op het wereldgebeuren geboden werd

geen enkel woord gerept is, zelfs zijn naam niet genoemd werd." Esser voegt hier aan toe: "Nog vreemder is dit misschien ten aanzien van Hendrik Jan Hana, die trots allebelemmerendst lichaamlijden jaren en jaren achtereen aan 't jonge blad zijn krachten gewijd had."

Wat voor eigenschappen de mannen achter De Standaard in verhouding tot Kuyper

Van meetaf is De Standaard geïdentificeerd met Kuyper. Spotprent over de jonge Kuyper uit de vorige eeuw

moesten bezitten, kwam in 1908 nog eens in treffende bewoordingen aan het licht bij de huldiging, in kleine kring, van twee een kwart eeuw aan De Standaard verbonden redacteuren, H. L. Baarbé en R. C. ("Bijltje") Verweyck. Bescheidenheid, zeldzame en stille trouw, toewijding, lijdzaamheid, zelfverloochening, op onbillijke kritiek het zwijgen bewaren, dat waren enkele van de

Wie heeft nog materiaal over De Standaard?

Dat het beeld van de geschiedenis van de eerste vijftig jaar van het bestaan van De Standaard in zo overheersende mate bepaald wordt door de figuur van Abraham Kuyper, houdt verband met de aard van de belangstelling die men achteraf voor deze krant heeft getoond. Deze heeft vaak in het teken gestaan van gedenken, en wel in tweeledige zin. In de eerste plaats vormen gedenkboeken en jubileumnummers van De Standaard een veel gebruikte bron van kennis over de geschiedenis van de krant. En hierin treedt de figuur van Kuyper sterk op de voorgrond, vaak omdat hij op een dergelijke beeldvorming zelf van invloed was. In de tweede plaats heeft De Standaard, behalve bij jubilea van de krant of van Kuyper, tot dusverre maar weinig mogen rekenen op belangstelling voor zijn geschiedenis, als een op zichzelf staand gegeven opgevat. De eerloze ondergang van de krant aan het einde van de Tweede Wereldoorlog heeft tot deze situatie ongetwijfeld mede bijgedragen.

Wel hebben historici en anderen De Standaard veel gebruikt als bron in deelstudies om het denken van de antirevolutionairen in een bepaalde periode te leren kennen. Terwijl echter van de meeste grote dagbladen van de rooms-katholieke, liberale en socialistische volksdelen uit dezelfde periode de geschiedenis wel op wetenschappelijk wijze onderzocht en geschreven is, ontbreekt een dergelijke studie over De Standaard nog steeds. In het algemeen trouwens kan worden gesteld, dat de ontwikkeling van de protestants-christelijke pers in de negentiende en twintigste eeuw door historici nog onvoldoende in kaart is gebracht. Zeker zo'n belangrijk dagblad als De Standaard verdient een omvattende studie van zijn geschiedenis in alle denkbare aspecten.

De vraag naar de mannen achter De Standaard, die ik in deze bijdrage aan de orde gesteld heb, is er maar één van de vele die de wetenschappelijke geschiedschrijving van de pers stelt en tracht te beantwoorden. Een krant als het antirevolutionaire dagblad De Standaard met inbegrip van al zijn bijzondere trekken als totaalprodukt in ogenschouw te nemen, dat

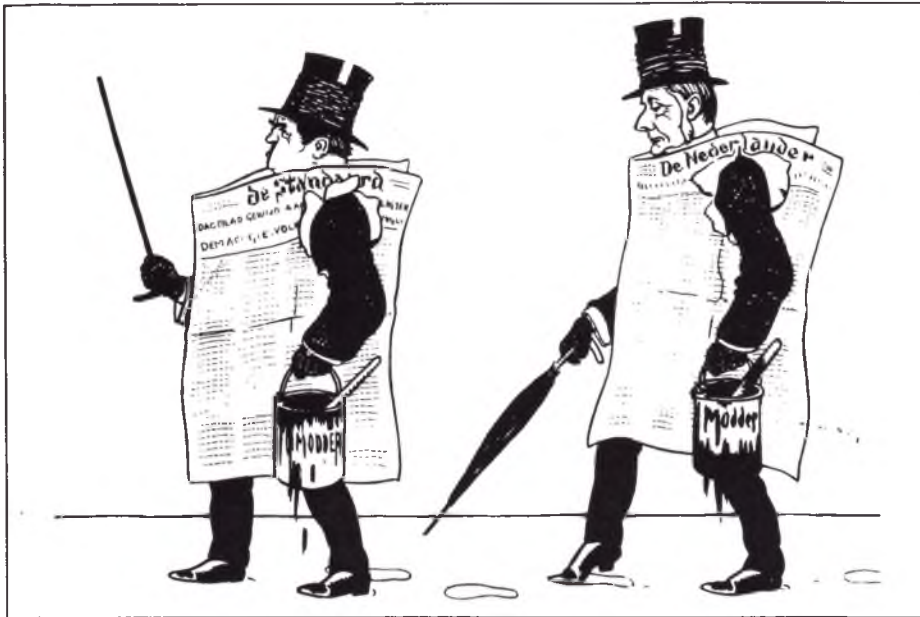
vraagt behalve voor alle medewerkers o.a. ook aandacht voor de bedrijfsvoering, voor de technische kant van de productie en niet te vergeten: voor het produkt zelf, De Standaard zoals velen deze uit de persoonlijke omgang of uit de kolommen van VU-Magazine kennen.

Uitspraken hierover zijn alleen mogelijk op basis van voldoende bronnenmateriaal. Terwijl De Standaard zelf uiteraard nog in volledige jaargangen voorhanden is, wordt zijn geschiedenis ook gedocumenteerd door het archief van de krant, dat op de VU aanwezig is. Ander materiaal dat inzicht kan verschaffen in de feitelijke gang van de geschiedenis van De Standaard en in het denken daarover van bij de uitgave van de krant betrokken personen en instanties, bestaat in de vorm van al dan niet uitgegeven bronnen (zoals correspondentie van redacteuren) of berust in tal van openbare of particuliere archieven.

Wat betreft deze laatste mogelijkheid heb ik de indruk, dat er nogal wat materiaal over De Standaard geordend in privé-collecties of vergeten op zolders voorradig zou kunnen zijn. Voor dit artikel heb ik van dergelijke particuliere stukken gebruik gemaakt. Niet alleen beleidsnotities en correspondentie betreffende De Standaard, maar ook de kleinste kladjes en wervend foldermateriaal zouden een welkome aanvulling betekenen op het mij bekende, maar vaak hoogst onvolledige bronnenmateriaal, dat ik gebruik voor mijn onderzoek van de geschiedenis van De Standaard. Wanneer u over zulke stukken beschikt, zou ik u zeer erkentelijk zijn voor uw reactie aan schrijver dezes, p/a Vrije Universiteit, Secretariaat Subfaculteit Geschiedenis, kamer 8A-34, De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam. Ook tips en persoonlijke herinneringen worden op prijs gesteld. Na uw eventuele reactie zal ik met u in overleg treden, b.v. over de wijze waarop inzage van het betreffende materiaal geregeld kan worden.

De geschiedenis van het antirevolutionaire dagblad De Standaard moet en zal, zo hoop ik te bereiken, de aandacht krijgen die zij verdient.

Jules Prast

Albert Hahn achtte De Standaard een „dagblad gewijd aan laster, demagogie en volksmisleiding“. En Lohman met zijn "De Nederlander" trad in Kuypers voetsporen. De combinatie van zwarte hoge hoed en opgeheven wandelstok moet Hahn hebben aangesproken. Hij gebruikte deze ook in het reclamevignet voor de RVS

eigenschappen die in het optreden van de jubilarissen bij herhaling het meest geprezen werden. Eén van de sprekers vatte de verhoudingen op de redactie van De Standaard aldus samen: "Het is geen gemakkelijke taak waarlijk Redacteur van een blad te zijn onder een hoofdredacteur; het is allerminst gemakkelijk Redacteur te zijn onder een Hoofdredacteur als dr. Kuyper,

wiens perswerk heel wat meer en heel wat anders is dan de leiding van een dagblad; zijn perswerk is een stuk van zijn levenswerk, een werk van geheel eenige betekenis in ons land en leven. Hier is de taak van ondergeschikte Redacteuren daarom, en hier moet ze zijn, allereerst en allermeeft dienen, een dienen om het werk van den grooten en leidenden geest in geen en-

kel opzicht in den weg te staan, maar geheel op den voorgrond te laten treden. Dit dienen vordert zooveel. Niet slechts veel zelfverloochening, bescheidenheid, toewijding, ijver, maar ook zooveel kennis van den meester, zooveel assimilatie aan zijn geest, zooveel liefde en trouw en zooveel wijsheid." □ Jules Prast studeert geschiedenis aan de VU.

Voorloopige kwitanten.
 Ontvangen van den heer J. M. Kruyt, te Busssum
 de Somma van acht duizend drie honderd twee en
 tachtig gulden 75 Cent, zijnde het Saldo voortvloeiende
 uit de liquidatie van de Standaard tot 30 Junii
 1887, volgens overgelegde staat van liquidatie-rekening
 courant, onder voorbehoud van nadere goedkeuring daarvan
 Amsterdam 14 October 1887

Legge f 8382.75

Kruyt
 14 Oct 1887

In 1887 droeg Kruyt het eigendom van De Standaard over aan Kuyper